

Kaksituhatluvun Historiallinen Aikakauskirja

■ Suomalaisessa historyayhteisössä eletään tällä hetkellä juhla-tunnelmissa. Suomen Historiallinen Seura juhlii 125-vuotistaivaltaan ja kohtapuoliin vuonna 1902 perustettu ja vuonna 1903 ilmestymisensä aloittanut Historiallinen Aikakauskirja täyttää pyöreät 100 vuotta. Suomen Historiallinen Seura on uudistanut toimintaansa ja solminut julkaisutoiminnassaan kiinteät yhteydet Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan. Myös Historiallinen Aikakauskirja on uudistamassa toimintatapojaan samalla kun sen piirissä ja taustayhteisöissä on viritelty keskustelua julkaisun roolista, merkityksestä, kohdeyleisöstä ja julkaisuperiaatteista.

Uudistamisen halu on kova, eikä se toivottavasti johdu ainoastaan juhلاميelen kirvoittamasta hetkellisestä toimintatarmosta ja itsekritiikistä. Suomessa ja muualla maailmassa on viime aikoina tapahtunut todella paljon mullistavia asioita lähes kaikilla elämäneloilla, mikä on ajanut historyayhteisönkin miettimään sitä, mihin ollaan menossa ja miten pysyä mukana muutosten vauhdissa.

HAik:n näkökulmasta nykytilanne muistuttaa monin tavoin 1800-luvun ja 1900-luvun taitteen liikehdintää historioitsijapiireissä. Kun HAik näki ensimmäisen kerran päivänvalon, sen kätilöinä toimivat suuret valtiolliset ja yhteiskunnalliset muutokset sekä

kansainväliset tieteenvirtaukset, jotka tuntuivat tarjoavan keinot yhtäältä ymmärtää muutosten kourissa olevan yhteiskunnan pohjavirtoja ja ongelmia sekä toisaalta jäsentää historiaa uudella tavalla nykyhetken avaamasta tirkistysaukosta.

Nämä historian tutkimusta ja sen käyttöä ohjanneet tarpeet pätevät tänäkin päivänä, ja lisäksi on tullut informaatiotekniikan valankumouksen nostama haaste: miten hyödyntää sitä mahdollisimman hyvin.

Aikakauskirjalla ja sen tulevalla päätoimittajalla on edessään vaikeasti ratkaistava yhtälö, jonka osasina ovat muun muassa toimiva organisaatio, rahoituksen riittävyys, tilaajakannan säilyttäminen ja lisääminen, aikakauskirjan sisällölliset painotukset sekä käyttäjäkunnan profiloiminen eli miten aikakauskirjan sisällölliset ratkaisut suunnataan palvelemaan eri käyttäjäryhmien intressejä ja tarpeita.

Vanha sotilasstrateginen viisaus kehottaa välttämään kamppailua liian monella rintamalla ja suuntaamaan resursseja valituille painopistesuunnille. Esimerkiksi sisällön suhteen kyse on siitä, miten nuo painopisteet valitaan. Ongelmaksi muodostuu, kuinka on mahdollista pitää sivuilla mukana niin tieteelliset artikkelit kuin keskustelupalstatkin, niin arvostelut kuin tiedeyhteisön si-

säiset kuulumisetkin, niin tutkimukselliset kuin opetuksellisetkin kysymykset, niin leimallisesti ajankohtaiset ongelmat kuin pitkäkestoisemmat perusprobleemitkin.

Kaikkea ei voi eikä pidä mahdollistaa yksin kansiin. On siis myönnettävä, että vanhat toimitukselliset ratkaisut alkavat olla umpikujassa. Kaikki palaset eivät millään mahdu yhdelle pelilaudalle.

Mielestämme on olemassa yksi varteenotettava keino kiperän tilanteen jos ei ratkaisemiseksi niin ainakin helpottamiseksi, nimittäin aikakauskirjan jakaminen kirjallisessa muodossa ilmestyvään julkaisuun sekä verkkojulkaisuun. Tällä tavoin voitaisiin yhdistää kaksi aikakauskirjalle esitettyä vaadetta, tutkimuksellinen korkeatasoisuus ja ajankohtaisuus.

Historiallisessa Aikakauskirjassa on hiltain päädytty ns. referee-järjestelmään varsinaisten artikkelien painamisessa, eli kaksi tarkastajaa lukee tarjotut tekstit ja arvioi niiden julkaisukelpoisuuden. Järjestelmään siirtyminen lienee välttämätöntä, mutta vaarana on, että artikkelin tie laatijansa kirjoituspöydältä lukijan käsiin pitenee entisestään. Onkin ehkä suosiolla hyväksyttävä, että tutkimuksellisin kriteerein tehdyt kirjoitukset luotaavat sellaisia teemoja ja aiheita, jotka eivät kärsi tekstin julkaisemisprosessin vitkaudesta. Tällaiset artikkelit on toistaiseksi luontevinta esittää painetussa asussa siinä perinteisessä HAik:ssa, joka kolahtaa postiluukusta neljästi vuodessa.

Painettuun HAik:iin sopisivat mainiosti myös seikkaperäiset historian periaatekysymysten pohdinnat sekä kirja-arviot ja -esitykset, jotka ovat aikakauskirjan monien alkuvuosikymmenien arvostelujen tapaan artikkelinomaisia. Tarkoitamme tällä sellaisia kirjoituksia, joissa esitellään jonkun histo-

rioisijan teos tai useampi teos kerrallaan siten, että arvioija irrottautuu kirjakeskeisestä näkökulmasta ja analysoi teoksen tai teosten tekijän historiallisen ajattelun kehittymistä pidemmällä aikavälillä, sijoittaa teokset osaksi samaa aihepiiriä käsittelevään tutkimukseen, erittelee ne yhteiskunnallisessa ja tieteellisessä synty-ympäristössään sekä arvioi niiden suhdetta vallitseviin tieteenvirtauksiin ja tulkintoihin.

Hyvän esimerkin tällaisen arviointitavan suomista mahdollisuuksista antaa esim. Juhani Suomen massiivinen Kekkös-elämäkertasarja. Sen eri osien ilmestymisvuosien ääripäiden välille mahtuu toisen supervallan romahdus ja pirstoutuminen, kansainvälispoliittisen asetelman perusteellinen mullistuminen ja Suomen tasavallan ulkoisen ja sisäisen tilan dramaattinen muutos itsetutkiskeluineen. Viime vuosikymmenien poliittisen kulttuurin uudelleenarviointi näkyy osa osalta selvemmin myös suhtautumisessa Juhani Suomen Kekkosta sympatisoiviin teoksiin ja toisaalta Juhani Suomen suhtautumisessa arvostelijoihin. Teosten ympärillä riehunut väittely on laboratorio-esimerkki oman ajan kysymysten heijastumisesta historiantutkimuksen lähtökohtiin ja tulkintoihin.

Kuvatunlaisissa asioissa, joissa tutkimukselliset kriteerit ovat keskeisellä sijalla, tuttu aikakauskirja on omimmillaan. Sen sijaan ajassa liikkuvien, nopeasti etenevien ja vaihtuvien keskustelukysymysten foorumina sekä kansainvälisten historioitsijatapaamisten tulosten esittelijänä ja ulkomailla toimivien suomalaisten tiede- ja kulttuuri-instituuttien kuulumisten kertojana aikakauskirja on nykymuodossaan auttamatta liian hidas, samoin yksittäisten uusien kirjojen esittelyareenana. Näillä saroilla verkkojulkaisulla

olisi eittämättä paljon annettavanaan. Aktuellit keskustelukysymykset eläisivät reaalijasssa ja motivoisivat yhä useampia historioitsijoita ja historianharrastajia tutustumaan ja ottamaan kantaa kulloinkin käsiteltäviin teemoihin. Näin myös sellaiset henkilöt – muutkin kuin tutkijat – jotka eivät koe traditionaalista HAik:a omakseen, saattaisivat aiempaa herkemmin lukijoina ja kirjoittajina liittyä aikakauskirjan piiriin.

Kunkin vuoden aikana kertynyt verkkoaineisto voitaisiin myös koostaa soveltuvien osin kirjalliseksi monisteeksi, eräänlaiseksi verkkokronikaksi, josta olisi helppo nähdä ajankohtaisdebatin tila ja eteneminen. Radikaalein ratkaisu olisi tietysti siirtää Historiallinen Aikakauskirja kokonaan verkkoon ja toimittaa siitä säännöllisin välein painettu vuosikirja.

Mikäli HAik kääntää verkkoviestinnälle selkensä, se jättää ehdoin tahdoin tavoittamatta yhä useamman verkkoympäristöstä tietoja hakevan historiallisen tiedon potentiaalisen käyttäjän. Painettu aikakauskirja ja aikakauskirjan verkkoversio onkin ymmärrettävä toisiaan täydentävinä julkaisu- ja keskusteluympäristöinä.

Aikakauskirjan ongelmana on aina ollut, että omaa kenttää ei ole saatu tarpeeksi laajalti lehden taakse. Mielestämme HAik:a olisikin kehitettävä sellaiseen suuntaan, että siitä tulisi kaikkien historia-alan ammattilaisten julkaisu. Lehden pitäisi kiinnostaa siis muitakin kuin yliopistojen tutkijoita, joiden suhteellinen osuus historian koulutuksen saaneiden henkilöiden joukossa vähenee jatkuvasti. Tiedossa on pitkään ollut, kuinka yliopistojen ulkopuolelle tähyävät ja siellä elämänuransa luoneet historioitsijat ovat vierastaneet aikakauskirjaa, mutta huolestuttavalta tuntuu äskettäisessä selvitykses-

sä esille tullut tieto, jonka mukaan Historiallisen Seuran tutkijajäsenistäkin peräti kolmannes on laistanut aikakauskirjan tilauksen.

Pelkäämme, että referee-järjestelmä monista ansioistaan huolimatta saattaa jäykistää aikakauskirjan yleisilmettä. Pahimmillaan se voi muokata lehteä yhä selvemmin julkaisuksi, jossa väitöskirjan tekijät ja tutkimuspaikkojen hakijat pyrkivät kieli keskellä suuta sertifioimaan tieteellisen pätevyytensä. Aikakauskirjassa on ollut jo pitkään havaittavissa, että esimerkiksi monet keski- ja vanhemman polven tutkijat ovat sen hylänneet. He eivät lehden tarjoamia meriittejä tarvitse, mutta monet lukijat varmaankin halusivat seurata, missä probleemeissa heidän ajatuksensa liikkuvat ja mitä heillä kokemuksellaan on muille kerrottavanaan.

Aikakauskirjan perustavimpia kysymyksiä on, miten se tavoittaa mahdolliset lukijansa ja tukijansa sekä miten se kykenee tarjoamaan heille yhteisen kohtaamispaikan. On vahinko, jos yliopiston ulkopuolelta tutkijoina tai muilta elämänalueilta leipäpuunsa löytäneet historiallisen koulutuksen saaneet henkilöt kokevat aikakauskirjan itselleen etäiseksi. Samoin on vahinko, jos tieteellisyyttään profiloiva aikakauskirja pitää näitä historiallisen tiedon tuottajia, opettajia ja levittäjiä, arkisto- ja kirjastoväkeä tai vaikkapa historioitsijataustaisia yhteiskunnallisia vaikuttajia ja yritysihmisiä kirjoittajakuntana tarpeettomana. ”Me tutkimme ja te luette” -linja ei yksipuolisuudessaan ja ylhäältä alaspäin katsovassa asenteellisyydessään herätä hevin vastakaikua ja halua havainnoida viisaiden tutkijoiden etenemistä akateemisella taistelutantereella aikakauskirjan tarjoamalta näköalapaikalta.

Uuden päätoimittajan ja hänen ympärilleen keräämänsä toimittajajoukon työ ei tule olemaan kadehdittava. Aikakauskirjan kehittäminen nykyajan vaatimuksia vastaavaksi ei pidemmän päälle voi onnistua ainoastaan perinteisen talkoohengen voimin, vaikka uhrimielelle on varmasti myös vastaisuudessa käyttöä. Aikakauskirjan toimintaperiaatteiden luotaajien keskeisenä tehtävänä on ylipäänsä julkaisun taloudellisen pohjan turvaaminen ja sen seikan selvittäminen, mikä osa verotuskäytännöllä sekä valtion-

avulla ja muilla, ehkä vaihtoehtoisilla, ratkaisumalleilla on lehden tulevaisuudelle. Samoin on edessä Suomen Historiallisen Seuran ja Historian Ystävien Liiton roolin pohtiminen aikakauskirjan itseoikeutettuna julkaisijoina, julkaisijoina, jotka eivät käsittääksemme rahallisesti edes tue lehteä. Olisiko kenties aiheellista jopa arvioida uudelleen Historiallisen Aikakauskirjan taustavoimia sekä harkita niiden tarkistamista ja laventamista?

Pekka Ahtiainen – Jukka Tervonen